

پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه
شماره دوم، بهار و تابستان ۱۳۸۸: ۲۷-۱
تاریخ دریافت: ۱۳۸۶/۳/۲۷
تاریخ پذیرش: ۱۳۸۶/۱۲/۲۰

بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده

* خدیجه سفیری

** معصومه غفوری

چکیده

مسأله هویت ملی و دینی جوانان با توجه به درصد بالای جمعیت و نقش سازنده آنان در سرنوشت آینده کشور، اهمیتی دو چندان دارد. خانواده به جهت الگوگیری جوانان از والدین می‌تواند از عوامل مؤثر در این زمینه باشد. هدف از این مقاله بررسی میزان هویت دینی و ملی جامعه مورد مطالعه و رابطه آن با پایبندی و عملکرد آموزشی والدین و همچنین روابط صمیمی آنان می‌باشد. این تحقیق با دیدگاه کنش متقابل نمادین انجام شده است و با روش پیمایش و بهره‌گیری از تکنیک پرسشنامه هویت ملی و دینی، ۳۹۰ نفر از جوانان ۱۸-۲۵ ساله شهر تهران بررسی شدند و هویت مطرح شده با ویژگی‌های فردی و خانوادگی آنان در ارتباط قرار داده شد که نتایج آن به شرح زیر است:

در خانواده‌هایی که والدین پایبندی بالایی نسبت به مؤلفه‌های ملی و دینی دارند جوانان آن‌ها نیز از هویت ملی و دینی قوی‌تری برخوردار هستند. عملکرد والدین در زمینه آموزش جوانان در دو بعد ملی و دینی با هویت ملی و دینی جوانان، رابطه مستقیم و مثبت دارد. میان منطقه محل سکونت و هویت ملی و دینی جوانان رابطه‌ای منفی و معکوس وجود دارد. با افزایش سن هویت دینی کاهش می‌یابد و بین تحصیلات و هویت دینی و ملی رابطه منفی و معکوس وجود دارد.

واژگان کلیدی: هویت دینی، هویت ملی، جوانان، خانواده.

M-safiri@yahoo.com

Ghafouri.masoomah@gmail.com

* نویسنده مسئول: دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه الزهراء (س)

** کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

بیان مسأله

امروزه جنبه‌های گوناگون مسأله هویت از سوی متفکران و نظریه‌پردازان اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است. شرایط کنونی ارتباطات جهانی، توسعه و رشد تکنولوژی‌های مختلف، رویارویی مداوم فرهنگی و ... سبب شده است که مسأله هویت در ابعاد مختلف از جمله دینی و ملی به موضوعی کنونی در بررسی‌های اجتماعی تبدیل شود.

در جامعه ما به دلیل آنکه جوانان درصد بالایی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند و این مسأله در رابطه با قشر جوان اهمیتی دو چندان می‌یابد؛ زیرا قشر جوان در هر جامعه‌ای به لحاظ برخورداری از توان و انرژی فراوان قادر است تأثیر تعیین کننده‌ای بر آینده جامعه بگذارد.

یکی از عوامل مؤثر در زمینه ساخت هویت جوانان، خانواده است. واضح است که خانواده، فرهنگ حاکم بر جامعه، رسانه‌ها و نهاد آموزش و پرورش هر یک به نوعی در ساختن ویژگی‌های شخصیت فرد سهیم هستند؛ ولی تأثیر خانواده بر شخصیت افراد از امتیاز خاصی برخوردار است (پروین، ۱۳۷۴: ۱۵).

سیف عنوان می‌کند که تحقیق در زمینه خانواده نیز از این نظر حائز توجه است که مسأله اجتماعی شدن و فرهنگ‌پذیری، بدون توجه به پرورش اساسی فرد در خانواده و انتقال فرهنگ جامعه به اعضا و به طور کلی روابط متقابل فرهنگ و شخصیت - که خاصه از طریق شکل‌گیری شخصیت اساسی انجام می‌پذیرد - جز با ملاحظه ویژگی‌ها و آثار خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی امکان‌پذیر نیست (سیف ۱۳۶۸: ۶).

از نظر نیک خلق و وثوقی خانواده به عنوان میانجی در اجتماعی شدن طفل و هم‌نوایی عمیق وی با ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از طریق این نهاد نخستین، انتقال آداب و رسوم، هنجارهای اجتماعی و مذهبی، اجتماعی کردن و (ساختن هویت اجتماعی) فرد صورت می‌گیرد (۱۳۷۶: ۱۷۴-۱۷۳).

کلاسنس، کونیک و دیگر صاحب‌نظران، به زایش ثانوی شخصیت اجتماعی - فرهنگی انسان به عنوان یکی از کارکردهای خانواده نیز اشاره می‌کنند (روزن باوم، ۱۳۶۷: ۱۵۹).

منادی بر آن است که فرزندان از نظر شخصیت اجتماعی و هویت فرهنگی، یکسان تربیت نمی‌شوند و نگرش‌ها، تصورات و رفتار خانواده بیشترین تأثیر را بر رفتار اجتماعی و هویت فرهنگی و اجتماعی فرزندان دارد (منادی، ۱۳۸۴).

در تحقیق دیگری در خصوص ارزش‌های اجتماعی انقلاب، نتایج نشان می‌دهد که در خانواده‌هایی که والدین به ارزش‌های اجتماعی پایبندی بیشتری دارند، فرزندان آن‌ها نیز به ارزش‌ها پایبندتر از سایر خانواده‌ها می‌باشند (رمضانی، ۱۳۸۴).

در نتیجه با توجه به اینکه تحقیقات انجام شده یا فقط به بررسی هویت دینی و ملی جوانان پرداخته‌اند و یا آن را در ارتباط با مسائلی همچون مشارکت سیاسی، مشارکت اجتماعی، هویت قومی و فرهنگی و موضوعاتی این چنین بررسی نموده‌اند و از طرفی با توجه به اینکه خانواده نقش مهمی در فرایند جامعه‌پذیری که از طریق آن بسیاری از ارزش‌ها و هنجارها به فرد منتقل می‌شود، دارد و همچنان که باتامور نیز اشاره کرده است استمرار یک جامعه به وسیله این فرایند تأمین می‌گردد (آزاد ارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۴۱)، لذا در این مقاله سعی بر آن داریم تا از سویی به بررسی وضعیت هویت ملی و دینی جوانان شهر تهران در سه بعد احساسی، باور و اعتقادات و عمل پرداخته و از سویی نیز به بررسی تأثیر خانواده با توجه به نقش والدین در امر جامعه‌پذیری و همچنین تعامل آنان با جوانان به عنوان یک نهاد یا گروه اجتماعی بپردازیم.

پیشینه پژوهش

در رابطه با این موضوع، تحقیقات چندی انجام شده است که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

رزازی فر (۱۳۷۶) در تحقیق خود با عنوان بررسی هویت جمعی و جایگاه هویت ملی در شهر مشهد با تأکید بر تأثیر دو عامل عام‌گرایی و عدالت توزیعی بر هویت ملی، عنوان می‌کند که رابطه بین ارزش‌های دینی و ملی ضعیف بوده است و با افزایش سواد هویت ملی نیز افزایش می‌یابد، همچنین اعتقادات افراد نسبت به پایبندی عملی آن‌ها بیشتر نشان داده شده است.

آقازاده (۱۳۷۷) در تحقیق خود با عنوان هویت جمعی در دو زمینه هویت جمعی ملی- محلی و هویت جمعی دانشجویی عنوان می‌کند بین هویت ملی و میزان دینداری رابطه معنی‌دار وجود دارد. همچنین بین هویت ملی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی نیز ارتباط معنی‌دار وجود دارد.

آخوندی (۱۳۷۷) در تحقیق با عنوان هویت ملی و مذهبی جوانان مشهدی و تأثیر

روابط اجتماعی بر آن عنوان می‌کند که شرکت در مراسم مذهبی و ملی از عوامل تعیین کننده هویت ملی و مذهبی است و تماشای فیلم از طریق ویدئو از عوامل تضعیف کننده این رابطه است.

احمدلو (۱۳۸۱) در تحقیق خود با عنوان بررسی رابطه میزان هویت ملی و قومی بین جوانان تبریز عنوان می‌کند که هویت ملی و قومی در ارتباط با هم هستند و افراد طی فرایند اجتماعی شدن آن را درونی می‌کنند.

بارت، ویلسون و لیون (۱۹۹۹) در تحقیق خود با عنوان «تئوری طبقه بندی خود و توسعه هویت ملی در بچه های انگلیسی» عنوان می‌کنند که در جوان ترها هویت ملی قوی تر است.

نادین بالبی و نورترن ایلینویی (۲۰۰۱). در مطالعه هویت ملی و خارجی جهت بررسی هویت ملی افراد آمریکایی با استفاده از روش کیفی، نمونه ای از افراد آمریکایی را که البته در خارج از آمریکا تحصیل کرده بودند انتخاب نموده است. وی نشان داده است که حضور در کشوری دیگر باعث شده جنبه هایی از هویت ملی افراد دوباره ساخته شود و هر چند برخی آمریکایی ها هویت ملی خود را به عنوان یک دارایی در آغوش می گیرند، برخی دیگر ارتباط میان هویت ملی و سرزمین را رد کرده اند.

چهارچوب نظری

یکی از مباحثی که کولی عنوان می‌کند، بحث «خود» (self) است. به عقیده کولی خود یعنی احساس اینکه فرد کلیتی متمایز است؛ اما در عین حال خود و دیگری دو روی یک سکه هستند؛ در نتیجه خود فقط بر اساس شباهت و تفاوت نسبی با دیگران است که تعریف می‌شود. کولی به وجود «خود گروهی» یا «ما» علاوه بر خود شخصی یا من فاعلی معترف است و اظهار می‌کند که خود گروهی یا ما مشتمل از اشخاص دیگر است. شخص خودش را با گروه معرفی می‌کند؛ بنابراین «ما» از آمال و افکار و خدمات مشترک سخن می‌گوید. وی مفهوم خود آینه سان^۱ را مطرح می‌کند:

«تصویر تا اندازه مشخصی از خود شخص - یعنی هر برداشتی که شخص از خود دارد - در هر ذهن معینی وجود دارد و نوعاً احساسی که شخص از خود دارد با رویکردی

1- looking- glass self.

تعیین می‌شود که فکر می‌کنیم دیگران نسبت به خود ما دارند؛ بدین‌سان که در اذهان دیگران برداشتی از قیافه، رفتار، هدف‌ها، کردار و دوستانمان وجود دارد و این ابعاد خود به شیوه‌های گوناگون تحت تأثیر این تصور ما قرار دارد» (ریتزر، ۱۳۷۹: ۲۸۸).

مطابق با نظر کولی می‌توان گفت هویت یک فرد همان خود آینه‌سان اوست که در جریان تعاملات فرد با دیگران شکل می‌گیرد. براین اساس هویت تعریفی است که فرد به واسطه تعاملاتش با دیگران یا به عبارتی با نگاه کردن در آینه دیگران از خود به دست می‌آورد. این هویت ضرورتاً اجتماعی است و در جریان تعاملات و ارتباطات اجتماعی شکل گرفته و فرد از آن آگاهی دارد (تنهایی، ۱۳۷۳: ۴۰۵).

در اندیشه کولی مفهوم‌های خود آینه‌سان و گروه نخستین در هم بافته‌اند. حساسیت در برابر اندیشه دیگران را تنها می‌توان در کنش‌های متقابل و نزدیک و صمیمانه گروه‌های نخستین پرورش داد (کوزر، ۱۳۸۳: ۴۱۴).

او صحبت از گروه‌های نخستین و دومین می‌نماید و مهمترین گروه‌های نخستین را خانواده، گروه‌های همبازی و همسایگی می‌داند که در تشکیل ماهیت اجتماعی و آرمان‌های افراد نقش اساسی ایفا می‌نمایند. به نظر وی به واسطه روابط صمیمانه و رودررو موجود در آن‌ها این دسته از گروه‌ها مهمترین نقش را در زمینه هویت‌یابی فرد ایفا می‌کنند و این هویت می‌تواند از سطح این گروه‌ها به سطح اجتماع محلی، ملت و اجتماع جهانی گسترش یابد.

هربرت مید، مهم‌ترین نظریه‌پرداز هویت اجتماعی، معتقد است هر فرد هویت یا خویشتن خود را از طریق سازمان‌دهی نگرش‌های فردی دیگران در قالب نگرش‌های سازمان یافته اجتماعی یا گروهی شکل می‌دهد، در واقع او در بحث از هویت با مطرح کردن دو نوع خود یعنی من مفعولی و من فاعلی به این مسأله عمق بیشتری بخشید.

در رابطه با من فاعلی، مید آن را جنبه‌ای از خود می‌داند که فردیت ما را تشکیل می‌دهد. من مفعولی مجموعه‌ای از ایستارهای سازمان یافته دیگرانی است که فرد آن‌ها را به عنوان خودش می‌شناسد. از دیگران یاد می‌گیریم که ایستارهای معینی، مناسب موقعیت‌های معینی هستند (اسکیدمور، ۱۳۷۵: ۲۴۹-۲۴۷).

در نظریه اجتماعی مید، افراد و جامعه همچون دو چیز متفاوت با هم در تضاد نیستند. خویشتن را فی‌المنفسه همان هویت اجتماعی می‌بیند که از یک سو از مناسبات

متقابل میان گفت و گوی فرد در ذهن یعنی گفت و گوی میان من فاعلی و من مفعولی و از سوی دیگر گفت و گوی فرد با دیگران در عرصه مناسبات اجتماعی نشأت می‌گیرد (جنکینز، ۱۳۸۱: ۷۴).

مید وجود یک «دیگر» تعمیم یافته را فرض گرفت که بر جماعت سازمان یافته‌ای دلالت دارد که فرد به آن تعلق دارد و از آن شکل می‌گیرد و تعیین می‌یابد. اصولاً هر شخصی، دیگری تعمیم یافته خود را دارد و در عین حال هر عضوی از گروه به طور اصولی با اعضای دیگر گروه، صاحب مشترکات فراوانی است. بدون دیگری تعمیم یافته، خود از نظر مید ناقص است.

بلومر در بحث اجتماعی شدن و کنش، به نقش خانواده (والدین) و هویت پرداخته است. بر مبنای تئوری بلومر، فرایند اجتماعی شدن با کمک عوامل (آژانس‌های) شش‌گانه ممکن است که عبارتند از: والدین، گروه همالان، مدارس یا سازمان‌های رسمی مجامع عمومی، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی. اجتماعی شدن عبارت است از: جریانی که انسان در آغاز آن، هنجارهای اجتماعی را یاد گرفته، با آن‌ها تطبیق می‌یابد. فرایند جامعه‌پذیری از نظر او در حقیقت به معنای یکی شدن و جا افتادن در جامعه کلان است (تنهایی، ۱۳۷۳: ۴۷۴).

وی عنوان می‌کند در جامعه خانواده هر کس می‌تواند مؤثر باشد. علت این امر آن است که کودک بزرگترین و بیشترین تجربه را از پدر و مادر خود فرا می‌گیرد و در کوتاه‌ترین مدت بیشترین تجربیات را می‌آموزد (آزاد ارمکی، ۱۳۷۶: ۲۷۳).

به نظر کان، خود که در کانون نظریه جامعه شناختی قرار دارد، در تعامل اجتماعی و با درونی شدن ایستارهای دیگران نسبت به خود شکل می‌گیرد؛ دیگرانی که فرد با آن‌ها در تماس است یا به نحوی از آنان آگاهی دارد. برای پژوهش درباره خود می‌توان آن‌را مجموعه نسبتاً ثابت و پایداری از ایستارها درباره هویت خود شخص در نظر گرفت. مطابق با نظر کان هویت فرد همان هویت اجماعی اوست؛ به این معنا که فرد به واسطه روابطی که با دیگران یا در رابطه با نظام اجتماعی که در آن قرار گرفته دارد، خود را توصیف می‌نماید یا هویت خویش را با آن ابراز می‌کند.

کان با تحقیقات خود مفاهیمی مانند شغل، طبقه اجتماعی، دین و نهادهای دیگر اجتماعی را به حیطة تحقیق وارد کرد و اهمیت اینها را در توسعه و شکل دادن به خود

فرضیات تحقیق

- بین هویت ملی و دینی جوانان ارتباط معنی دار و مستقیم وجود دارد.
- هر چه پابندی خانواده‌ها به مسائل ملی و دینی بیشتر باشد، جوانان نیز از هویت ملی و دینی قوی‌تری برخوردار هستند.
- عملکرد آموزشی والدین در زمینه مسائل ملی و دینی با وضعیت هویت ملی و دینی جوانان، ارتباط مستقیم و معنی‌داری دارد.
- ارتباط صمیمی والدین با جوانان عامل مؤثری در پذیرش مؤلفه‌های هویت ملی و دینی میان جوانان است.
- بین جنس و هویت ملی و دینی جوانان رابطه وجود دارد.
- بین سن و هویت دینی و ملی جوانان رابطه وجود دارد.
- بین تحصیلات و هویت دینی و ملی جوانان رابطه وجود دارد.
- بین منطقه محل سکونت و هویت دینی و ملی جوانان رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

این تحقیق به روش پیمایشی و با استفاده از تکنیک پرسشنامه انجام شده است.

جامعه آماری، حجم نمونه

جامعه آماری این تحقیق شامل جوانان ۱۸-۲۵ ساله شهر تهران بوده است که از میان جامعه مورد نظر، ۳۹۰ نفر حجم نمونه را تشکیل داده‌اند و از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای استفاده شده است که نمونه‌گیری به صورت زیر بوده است:

انتخاب منطقه از بین همه مناطق تهران (نمونه‌گیری خوشه‌ای ساده). انتخاب یک یا دو بلوک (بسته به جمعیت کلی آن منطقه) در آن منطقه از بین همه بلوک‌ها (نمونه‌گیری خوشه‌ای متناسب با حجم به روش R.H.C). انتخاب ده خانوار داخل بلوک‌های انتخاب شده به روش نمونه‌گیری سیستماتیک. انتخاب یک فرد واجد شرایط داخل خانوار نمونه. مرحله سه به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده صورت گرفته است.

سطح سنجش متغیرها

در این تحقیق سطح سنجش متغیرها بر اساس مقیاس‌های فوق بدین شرح است: هویت ملی: ترتیبی، هویت دینی: ترتیبی، پایگاه اقتصادی: اسمی و فاصله‌ای پایگاه اجتماعی: اسمی و ترتیبی، نوع رابطه با والدین: ترتیبی

تعریف عملیاتی متغیرها

در این تحقیق هویت دینی در ۳ بعد احساس، باور و عمل منظور است. هویت ملی در ۴ بعد سرزمینی، تاریخی، سیاسی و فرهنگی بررسی می‌شود.

مفهوم	بعد	گویه
هویت دینی	احساس	از خواندن دعا احساس لذت معنوی به من دست می‌دهد. احساس می‌کنم از خدا خیلی دورم. از اینکه مسلمان هستم خوشحالم. از اینکه در کشوری اسلامی زندگی می‌کنم احساس شادی می‌کنم. از انجام اعمال دینی احساس خستگی می‌کنم.
	باور و اعتقاد	اعمال و فرائض دینی را باید تحت هر شرایطی انجام داد. من به وجود خدا و نقش مؤثر آن در زندگی اعتقاد دارم. به نظر من این روزها انجام اعمال دینی در جمع باعث شرمساری تلقی می‌شود. به نظر من در جهان کنونی دین اسلام نمی‌تواند پاسخگوی تمامی مسائل باشد. زندگی پس از مرگ وجود دارد. انسان پاداش و مجازات اعمال خود را در آخرت خواهد دید.
	عمل	همیشه نماز را می‌خوانم و نمی‌گذارم قضا شود. بیشتر اوقات روزه‌هایم قضا می‌شود. در مراسم مذهبی همچون مولودی و عزاداری ماه محرم و... اصلاً شرکت نمی‌کنم. از کتب دینی و مذهبی جهت مطالعه کم استفاده می‌کنم. به شهرهای زیارتی زیاد سفر می‌کنم. انسان خطاکار باید بشدت مجازات شود. اگر امر به معروف و نهی از منکر ترک شود، فساد همه جا را فرا می‌گیرد. در داد و ستد تحت هر شرایطی می‌بایست درستکار بود. اگر فردی خود شرایط مناسبی نداشته باشد، نباید به دیگران کمک کند.

مفهوم	ابعاد	مولفه	گویه
سرزمین	سرزمین	احساس	از اینکه در ایران زندگی می‌کنم احساس غرور می‌کنم. زمانی که به هر دلیلی به ایران توهین می‌شود ناراحت می‌شوم. در برابر مردمان سرزمین‌های دیگر احساس حقارت می‌کنم. به ایران احساس تعلق می‌کنم. تابعیت ایرانی بر تابعیت کشوری دیگر ارجحیت دارد.
		باور و اعتقاد	ایران پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی خوبی نداشته است. از افتخارات سرزمین ایران وقوع انقلاب اسلامی است. دفاع از سرزمین ایران یک وظیفه ملی برای هر ایرانی است.
		عمل	اگر جنگی رخ دهد جهت دفاع از سرزمین ایران آماده هستم. در صورت امکان ایران را ترک می‌کنم. جهت سربلندی سرزمین ایران هر اقدامی لازم باشد انجام می‌دهم.
هویت ملی	سیاسی	احساس	به دولت فعلی ایران علاقه دارم و افتخار می‌کنم. از عملکرد دولت فعلی احساس خرسندی می‌کنم.
		باور و اعتقاد	قانون فعلی کشورمان قانون کامل و مناسبی نیست. رعایت کردن تمامی موارد قانونی برای هر فرد ایرانی ضرورت ندارد. مردم باید از دولت و حکومت حمایت کنند. ایران در صحنه جهانی، تأثیرات سیاسی خوبی نداشته است. وقت گذاشتن جهت اطلاع و پیگیری مسائل جامعه برای همه ضرورت دارد.
		عمل	همیشه سعی می‌کنم در انتخابات شرکت نمایم. در راهپیمایی ۲۲ بهمن همیشه شرکت می‌کنم توجهی به احزاب و نهضت‌های سیاسی فعلی ندارم. همواره سعی می‌کنم. قانون را رعایت نمایم. تمامی سعی و تلاش خود را جهت سربلندی دولت فعلی به جا می‌آورم. من اصلاً مسائل سیاسی روز جامعه را پی‌گیری نمی‌کنم.
تاریخی	تاریخی	احساس	
		باور و اعتقاد	به نظر من انقلاب اسلامی باعث ایجاد تحولات مثبت شده است. خدمات امیرکبیر برای ایرانیان قابل تقدیر است. صعود تیم ملی فوتبال به جام جهانی یک روز فراموش نشدنی در تاریخ کشور ماست. آشنایی با گذشته تاریخی ضرورتی ندارد.
		عمل	به بازدید از اماکن و آثار تاریخی علاقه‌مندم. هیچ علاقه‌ای به مطالعه کتب تاریخی ندارم. کتب تاریخی مطالعه می‌کنم. نسبت به بسیاری از شخصیت‌های تاریخی آشنایی دارم.

جهت شناخت گذشته تاریخی تلاش می‌کنم. سعی می‌کنم از اماکن و آثار تاریخی دیدن کنم.			
آثار باستانی به جا مانده در فرهنگ ما باعث سربلندی است. خیلی به فرهنگ کشورم افتخار نمی‌کنم. از موفقیت دانش آموزان ایرانی در المپیادهای علمی احساس غرور می‌کنم. اهداء جوایز به فیلم‌های ایرانی باعث خوشحالی است. موسیقی سنتی برای من بسیار دلنشین است.	احساس	فرهنگی	
می‌بایست به ارزش‌های فرهنگ ایرانی احترام گذاشت. باید به سرود و پرچم ملی احترام گذاشت. زبان فارسی جزء زبان‌های اصیل دنیاست.	باور و اعتقاد		
همیشه سعی می‌کنم از کلمات فارسی به جای انگلیسی استفاده کنم. در برگزاری هر چه بهتر مراسم سنتی همچون عید و چهارشنبه سوری تمام سعی‌ام را می‌کنم. همواره موسیقی سنتی گوش می‌کنم. در صورت امکان به مرمت آثار باستانی کمک می‌کنم. کتب فرهنگی چون (مثنوی معنوی، حافظ و...) را مطالعه می‌کنم. به دیدن آثار باستانی می‌روم.	عمل		

مفهوم	ابعاد	گویه
هویت ملی	پایبندی والدین	والدینم بیشتر موسیقی سنتی گوش می‌کنند تا پاپ. پدر و مادرم در صورت امکان به دیدن آثار باستانی می‌روند. والدینم معمولاً کتب ادبی همچون دیوان حافظ، گلستان سعدی و... را می‌خوانند. پدر و مادرم معمولاً در انتخابات شرکت می‌کنند. والدینم مسائل دولت همچون نتایج سفرهای خارجی رئیس جمهور و... را پیگیری می‌کنند. والدینم نتایج مسابقات بین‌المللی ورزشی و علمی را پیگیری می‌کنند. والدینم در برپایی بهتر سنت‌های فرهنگی همچون عید نوروز... تلاش می‌کنند. والدینم در صورت امکان علاقه‌مند به مهاجرت از ایران هستند.
	عملکرد آموزشی	پدر و مادرم در زمان انتخابات مرا در رابطه با انتخاب فرد با صلاحیت راهنمایی و کمک می‌کنند. والدینم جهت برگزاری سنت‌های فرهنگی همچون عید نوروز با من مشورت می‌کنند. والدینم مرا جهت خروج از ایران و زندگی در سرزمینی دیگر تشویق می‌کنند.
هویت دینی	پایبندی والدین	والدینم تمام ماه رمضان را روزه می‌گیرند. والدینم همیشه نماز نمی‌خوانند. والدینم معمولاً در جشن‌ها و مراسم مذهبی همچون عزاداری محرم و اعیاد و... شرکت می‌کنند. معمولاً والدینم به اماکن مذهبی سفر می‌کنند.
	عملکرد آموزشی	والدینم گرفتن روزه را به من تأکید می‌کنند. والدینم به نماز خواندن من بسیار اهمیت می‌دهند. والدینم برای مطالعه افراد خانواده کتب مذهبی نیز خریداری می‌کنند. والدینم مرا به حضور در مراسم مذهبی تشویق می‌کنند.
	روابط صمیمی	احساس می‌کنم با والدینم دوست هستم. وقتی با والدینم هستم احساس راحتی می‌کنم. در مورد کارهایم با والدینم مشورت می‌کنم. وقتی برایم مشکلی پیش می‌آید، آن را با والدینم در میان می‌گذارم.

برای روایی ابزار ساخته شده از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. شایان ذکر است جهت انجام Pretest به روشی که در مبحث روش عنوان شد از میان مناطق تهران دو منطقه ۱۱ و ۱۴ انتخاب شدند که در منطقه ۱۴ دو بلوک در نظر گرفته شد و تعداد ۳۰ نمونه از میان دو منطقه عنوان شده، بررسی شد.

جدول ضرایب آلفای متغیرها

متغیر	ابعاد	آلفا
هویت دینی	-	۰/۸۴
هویت ملی	بعد سرزمین	۰/۸۴
	بعد سیاسی	۰/۸۹
	بعد تاریخی	۰/۷۵
	بعد فرهنگی	۰/۷۹
خانواده	عملکرد آموزشی ملی والدین	۰/۸۰
	عملکرد آموزشی دینی والدین	۰/۶۸
	روابط صمیمی	۰/۸۶
	پایبندی ملی والدین	۰/۶۸
	پایبندی دینی والدین	۰/۸۰

لازم به ذکر است که سه گویه از گویه‌های در نظر گرفته شده برای هویت دینی بعد از انجام pretest حذف شد و مقدار آلفای عنوان شده پس از حذف آن گویه‌ها می‌باشد که گویه‌های حذف شده عبارتند از: هنگام مشکل حتماً نذر و نیاز می‌کنم - خودکشی یکی از راه‌های قابل استفاده تحت شرایط سخت است - سقط جنین تحت هر شرایطی عمل نادرستی است.

یافته‌های تحقیق

در این بخش به رابطه‌های آماری بین متغیرهای مستقل و وابسته می‌پردازیم. در این جا ابتدا رابطه بین متغیرهای هویت دینی و ملی به دست آمد:

جدول شماره ۱. رابطه بین هویت ملی و دینی جوانان

کل	بالا	متوسط	پایین	هویت ملی
				هویت دینی
۱۰۰	۶/۲	۵۶/۳	۳۷/۵	پایین (n: ۱۵)
۱۰۰	۱۰/۲	۸۳/۰	۶/۸	متوسط (n: ۱۲۹)
۱۰۰	۵۹/۱	۳۸/۲	۲/۷	بالا (n: ۱۱۷)
۱۰۰	۴۴/۸	۴۹/۴	۵/۸	شاخص کل (n: ۲۶۱)
Kendall stauu_b: ۰/۴۵			Sig: ۰/۰۰	

چنانکه ملاحظه می‌شود داده‌ها بیانگر آن است که هر چه سطح هویت دینی بالاتر می‌رود هویت ملی نیز در سطح بالاتری قرار می‌گیرد (۵۹/۱ درصد)؛ در حالیکه در سطح پایین هویت دینی، هویت ملی ۶/۳ درصد در رده بالا می‌باشد که این گویای ارتباط میان این دو متغیر است. جهت بررسی رابطه بین این دو متغیر از آماره کندال. تا بی استفاده شد که مقدار این آماره‌ها در سطح ۰/۰۱ معنادار بوده است و نشان می‌دهد که رابطه میان هویت دینی و ملی رابطه‌ای مستقیم و مثبت است؛ یعنی با افزایش هویت دینی، هویت ملی نیز افزایش می‌یابد و رابطه بین این دو متوسط می‌باشد.

در این قسمت رابطه متغیر وابسته با جنس بررسی می‌شود:

جدول شماره ۲. رابطه بین جنس و هویت ملی و دینی جوانان

ضریب ارتباط	بالا	متوسط	پایین	سطح هویت	
				جنس	جنس
Pearson chi-squar: 0/7 Sig: 0/7 Cramers v: ۰/04 df: 2	۴۶/۳	۴۶/۹	۶/۸	زن (n: ۱۷۷)	هویت ملی
	۵۰/۳	۴۲/۵	۷/۳	مرد (n: ۱۷۹)	
	۴۸/۳	۴۴/۷	۷/۰۵	کل (n: ۳۵۶)	
Pearson chi-squar: 6/66 Sig: ۰/03 Cramers v: ۰/14 df: 2	۷۳/۲	۲۲/۱	۴/۷	زن (n: ۱۷۲)	هویت دینی
	۶۱/۳	۲۸/۶	۱۰/۱	مرد (n: ۱۶۸)	
	۶۷/۳	۲۵/۳	۷/۰۵	کل (n: ۳۴۰)	

چنانکه داده‌های جدول نشان می‌دهد در خصوص هویت ملی و جنس رابطه معنی‌داری وجود ندارد. سطح معنی‌داری ۰/۷ می‌باشد که موید عدم رابطه معنادار میان دو متغیر عنوان شده است؛ ولی در خصوص هویت دینی و جنس، از داده‌های جدول مشاهده می‌شود که بین این دو متغیر رابطه وجود دارد؛ چراکه هویت دینی بین زنان نسبت به مردان در سطح بالاتری قرار دارد، به طوری که در سطح بالا ۷۳/۲ درصد زنان جای می‌گیرند؛ ولی این درصد برای مردان ۶۱/۳ درصد است. سطح معنی‌داری نیز موید این ارتباط می‌باشد؛ چراکه سطح معنی‌داری از ۰/۰۵ کمتر است، لذا فرضیه مورد نظر مبنی بر وجود رابطه بین جنس و هویت دینی تأیید می‌گردد. میزان آماره کای اسکور ۶/۶۶ درصد است که نشان دهنده ارتباط معنی‌دار میان دو متغیر می‌باشد. همچنین شدت رابطه که با ضریب کرامر ۰/۱۴ نشان داده شده، گویای ارتباط ضعیف میان دو متغیر یاد شده است.

جدول شماره ۳. آنالیز واریانس متغیرهای منطقه محل سکونت و هویت دینی و ملی جوانان^۱

نوع هویت	منبع تغییر	مجدور میانگین	F	سطح معنی‌داری
هویت دینی	بین گروهی	۱۶۸/۳۴	۳/۶۸	۰/۰۰
	درون گروهی	۴۵/۷۰		
هویت ملی	بین گروهی	۸۴/۹۶	۱/۹۲	۰/۰۰
	درون گروهی	۴۴/۰۴		

چنانکه جدول آنالیز واریانس نشان می‌دهد در هویت دینی و ملی تفاوت معنی‌داری میان منطقه محل سکونت و وضعیت هویت دینی و ملی جوانان مشهود می‌باشد. جهت نشان دادن شدت ارتباط میان هویت دینی و ملی و منطقه از ضریب Eta استفاده شده

۱. تمامی جداول آنالیز واریانس، مربوط به قبل از گروه‌بندی متغیرها می‌باشد (هنگامی که سطح سنجش متغیرها فاصله‌ای بوده است).

است. ضریب به دست آمده برای هویت دینی ۰/۴۰ می‌باشد و برای هویت ملی ۰/۲۴، که نشان می‌دهد میان منطقه و هویت دینی و ملی ارتباط معنی‌دار و متوسط وجود دارد. شایان ذکر است داده‌های حاصل، نشان می‌دهد در مناطق پایین هویت دینی و ملی در سطح بالاتری قرار دارد.

جدول شماره ۴. آنالیز واریانس متغیرهای سن و هویت دینی و ملی جوانان

نوع هویت	منبع تغییر	مجذور میانگین	F	سطح معنی داری
هویت دینی	بین گروهی	۲۳/۱۳	۴/۲۱	۰/۰۰
	درون گروهی	۵/۴۸		
هویت ملی	بین گروهی	۷/۵۶	۱/۳۶	۰/۰۹
	درون گروهی	۵/۵۲		

چنانکه جدول آنالیز واریانس نشان می‌دهد در رابطه با هویت دینی و سن، تفاوت معنی‌دار وجود دارد و شدت ارتباط نیز با استفاده از $\text{Eta} = 0/26$ به دست آمده است که نشان دهنده ارتباط ضعیف میان دو متغیر یاد شده می‌باشد. البته ارتباط میان دو متغیر عنوان شده معکوس است؛ یعنی با افزایش سن، هویت دینی افراد کاهش می‌یابد.

جدول شماره ۵. آنالیز واریانس متغیرهای تحصیلات و هویت دینی و ملی جوانان

ابعاد هویت	منبع تغییر	مجذور میانگین	F	سطح معنی داری
هویت دینی	بین گروهی	۰/۰۳	۲/۴۶	۰/۰۲
	درون گروهی	۱/۲۲		
هویت ملی	بین گروهی	۲/۴۳	۲/۱۱	۰/۰۰
	درون گروهی	۱/۱۵		

بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده/۱۵

چنانکه جدول آنالیز واریانس نشان می‌دهد در رابطه با هویت دینی و ملی و سطح تحصیلات افراد تفاوت معنی‌دار وجود دارد که شدت ارتباط نیز با استفاده از Eta - ۰/۲۲ برای هویت دینی و تحصیلات و ۰/۴۰ برای هویت ملی و تحصیلات به دست آمده است. البته جهت ارتباط در هر دو متغیر منفی و معکوس می‌باشد؛ یعنی هر چه تحصیلات افراد افزایش می‌یابد، هویت دینی و ملی آنان کاهش می‌یابد.

متغیرهای عملکردی والدین

در مورد رابطه متغیرهای عملکردی والدین و هویت ملی جوانان، نتایج از این قرار است:
جدول شماره ۶. آنالیز واریانس متغیرهای عملکردی خانواده و هویت ملی جوانان

ابعاد	منبع تغییر	میانگین	F	سطح معنی‌داری	Eta
پایبندی والدین	بین گروهی	۷۴/۵۵	۴/۴۸	۰/۰۰	۰/۵۶
	درون گروهی	۱۶/۶۱			
عملکرد آموزشی والدین	بین گروهی	۴/۷۶	۱/۵۸	۰/۰۲	۰/۳۷
	درون گروهی	۳/۰۰			
ارتباط صمیمی	بین گروهی	۲۷/۶۰	۲/۸۳	۰/۰۰	۰/۴۷
	درون گروهی	۹/۷۴			

جدول آنالیز واریانس نیز گویای ارتباط معنی‌دار میان عوامل یاد شده مرتبط با والدین و هویت ملی جوان است. در جدول نشان داده شده که میان سه متغیر عنوان شده، پایبندی والدین به مسائل مربوط به هویت ملی بیش از دو متغیر دیگر بر هویت ملی جوانان تأثیرگذار می‌باشد. در رابطه با ارتباط میان پایبندی دینی، عملکرد دینی و ارتباط صمیمی والدین با هویت دینی جوان با استفاده از آنالیز واریانس این نتایج به دست آمده است:

جدول شماره ۷. آنالیز واریانس متغیرهای عملکردی و هویت دینی جوان

ابعاد	منبع تغییر	میانگین	F	سطح معنی داری	Eta
پایبندی دینی والدین	بین گروهی	۲۱۳/۵۱	۳۲/۶۶	۰/۰۰	۰/۶۱
	درون گروهی	۶/۵۳			
عملکرد آموزشی والدین	بین گروهی	۳۱۰/۸۵	۴۲/۰۳	۰/۰۰	۰/۶۵
	درون گروهی	۷/۳۹			
صمیمیت والدین	بین گروهی	۵۶/۴۳	۵/۶۶	۰/۰۰	۰/۳۰
	درون گروهی	۹/۹۶			

جدول آنالیز واریانس نیز گویای ارتباط معنی دار میان هویت دینی جوان و عوامل یاد شده می باشد و شدت این ارتباط در هر یک نشان داده شده است. ملاحظه می شود عملکرد آموزشی والدین در این رابطه از بیشترین شدت برخوردار است.

رگرسیون چند متغیری

الف) متغیر وابسته: هویت ملی

در ادامه برای بررسی تغییرات متغیر هویت ملی میان جوانان و نیز پیش بینی میزان این متغیر به انجام تحلیل رگرسیون می پردازیم. لازم به ذکر است که در این زمینه از روش Enter استفاده شده است. در این روش کلیه متغیرهای مستقل به طور همزمان وارد معادله می شوند تا تأثیر کلیه متغیرهای مهم و غیر مهم را بر متغیر وابسته نشان دهند:

جدول شماره ۸. ضریب تعیین پیش بینی کننده هویت ملی

مدل	R	Rsquare
۱	۰/۶۱	۰/۳۸

بررسی هویت دینی و ملی جوانان شهر تهران با تأکید بر تأثیر خانواده/۱۷

مقدار R^2 نشان می‌دهد که ۳۸ درصد تغییرات هویت ملی به وسیله متغیرهای مستقل وارد شده در تحلیل قابل تبیین می‌باشد و ما بقی به سایر عوامل مربوط می‌شود که در اینجا ناشناخته‌اند.

جدول شماره ۹. آزمون معنی‌داری ضریب تعیین

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۲۹۸۲۳/۸۸	۸	۳۲۲۷/۹۸	۲۰/۳۶	۰/۰۰۰
باقیمانده	۴۷۹۵۷/۸۲	۲۶۲	۱۸۳/۰۴		
جمع	۷۷۷۸۱/۷۰	۲۷۰			

خوبی مدل رگرسیون با توجه به جدول بالا و سطح معناداری ۰/۰۱ نتیجه می‌شود که میزان معنی‌داری تا سه رقم اعشار صفر بوده، فرض H_1 (خوبی مدل) تأیید می‌شود. جدول شماره ۱۰. خلاصه رگرسیون

متغیر	B	Beta	t	سطح معنی‌داری
جنس	۰/۸۶	-۰/۰۳	-۰/۵۰	۰/۶۱
سن	۰/۵۹	۰/۰۵	۱/۵۴	۰/۱۲
تحصیل	-۲/۴۹	-۰/۱۵	-۲/۵۷	۰/۰۱
ارتباط صمیمی	۲/۲۱	۰/۱۴	۲/۷۱	۰/۰۰
پایبندی ملی والدین	۱/۱۱	۰/۳۰	۴/۹۸	۰/۰۰
عملکرد ملی والدین	۱/۴۱	۰/۲۷	۴/۵۳	۰/۰۰
منطقه	-۰/۲۰	-۰/۲۷	۳/۸۲	۰/۰۰۰
ضریب تعیین	۱۰۱/۲۲	-	۱۰/۱۵	۰/۰۰

در جدول، B و Beta و مقدار t و سطح معناداری نشان می‌دهد که از میان متغیرهای عنوان شده، ۵ متغیر مستقل معنادار هستند که این متغیرها عبارتند از: منطقه، تحصیل، پایبندی ملی والدین، عملکرد آموزش ملی والدین و ارتباط صمیمی و سایر متغیرها معنادار نشده‌اند که این امر به علت تداخل همبستگی متغیرها می‌باشد.

از روی Betaها میزان اثر متغیرها تعیین می‌شود؛ بر این اساس می‌توان ضمن تعیین میزان اثر هر یک از متغیرهای مذکور در تعیین هویت ملی جوانان، آن‌ها را با یکدیگر مقایسه کرد. مقایسه Betaها نشان می‌دهد سهم نسبی پایبندی ملی والدین بر هویت ملی جوانان برابر ۰/۳۰ می‌باشد که بالاتر از سایر Betaها است و می‌توان نتیجه گرفت اثر پایبندی ملی والدین بر هویت ملی جوانان از سایر متغیرها بیشتر است. (ب) متغیر وابسته: هویت دینی

برای بررسی تغییرات متغیر هویت دینی در میان جوانان و نیز پیش‌بینی میزان این متغیر به انجام تحلیل رگرسیون می‌پردازیم:

جدول شماره ۱۱. ضریب تعیین پیش‌بینی کننده هویت دینی

مدل	R	Rsquare
۱	۰/۷۳	۰/۵۳

چنانکه R^2 نشان می‌دهد، ۵۱ درصد تغییرات متغیر وابسته (هویت دینی جوان) به وسیله متغیرهای مستقل بررسی شده قابل تبیین است و ما بقی به سایر عوامل مربوط می‌شود.

جدول شماره ۱۲. آزمون معنی‌داری ضریب تعیین

متغیر	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۲۴۶/۲۷۵	۹	۲۷/۳۶۴	۱۵/۸۶	۰/۰۰۰
باقیمانده	۲۱۴/۲۸۱	۱۹۵	۱/۰۹	۲۴/۹۰	
کل	۴۶۰/۵۵۶	۲۰۴			

خوبی مدل رگرسیون با توجه به جدول بالا و سطح معناداری ۰/۰۱ نتیجه می‌شود که میزان معنی‌داری تا سه رقم اعشار صفر بوده، فرض H_1 (خوبی مدل) تأیید می‌شود:

پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۱۳. خلاصه رگرسیون

متغیر	B	Beta	t	سطح معنی داری
جنس	۰/۳۴	۰/۱۱	۲/۲۴	۰/۰۲
سن	۰/۱۲	-۰/۱۸	-۳/۳۸	۰/۰۰
تحصیل	-۰/۱۷	-۰/۱۳	-۱/۹۹	۰/۰۴
منطقه	-۰/۱۲	۰-/۱۲	-۲/۱۲	۰/۰۳
پایبندی دینی والدین	۰/۱۱	۰/۲۵	۳/۴۸	۰/۰۰
عملکرد دینی والدین	۰/۱۴	۰/۳۶	۴/۵۹	۰/۰۰
ارتباط صمیمی	۰/۱۷	۰/۱۳	۲/۱۲	۰/۰۳
ضریب تعیین	۷/۴۶	-	۸/۱۰	۰/۰۰

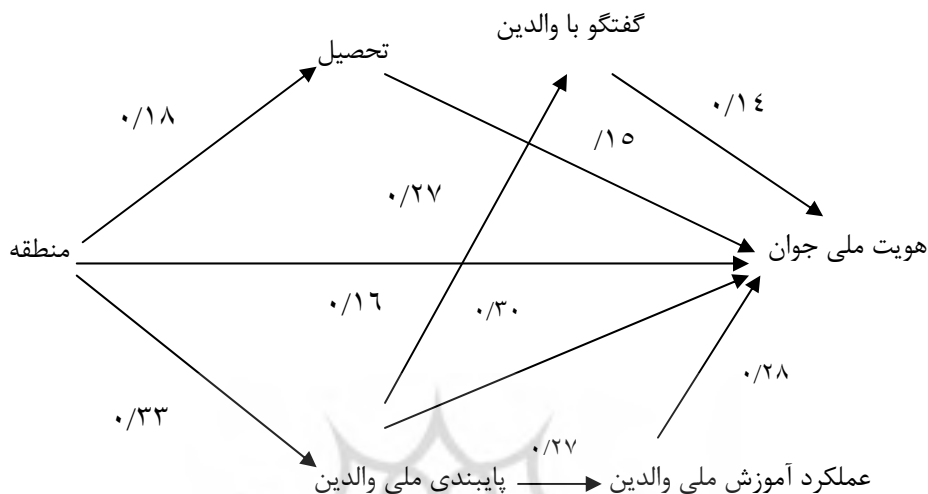
جدول فوق مقادیر B و Beta و مقدار t و سطح معناداری را نشان می‌دهد. همانگونه که ملاحظه می‌شود در میان متغیرها، ۷ متغیر معنادار هستند که عبارتند از: جنس، سن، تحصیل، منطقه، ارتباط صمیمی، پایبندی دینی والدین و عملکرد آموزش دینی والدین و سایر متغیرها به علت تداخل همبستگی معنادار نمی‌باشند. از روی Betaها میزان اثر متغیرها تعیین می‌شود؛ بر این اساس می‌توان ضمن تعیین میزان اثر هر یک از متغیرهای مذکور در پیش‌بینی هویت دینی جوانان، آن‌ها را با یکدیگر مقایسه کرد. مقایسه Betaها نشان می‌دهد که سهم نسبی عملکرد آموزش دینی والدین بر هویت دینی جوانان بیشترین مقدار Beta را داشته است.

تحلیل مسیر

تحلیل مسیر یکی دیگر از روش‌های تحلیل داده‌های آماری است که بیشتر با استفاده از رگرسیون چند متغیره انجام می‌گیرد. در واقع می‌توان عنوان کرد تحلیل مسیر شکلی از تحلیل رگرسیون کاربردی است که در آن برای هدایت کردن مسأله با آزمون فرضیه‌های پیچیده از نمودار مسیر استفاده می‌شود؛ به عبارت دیگر تحلیل مسیر روشی است که برای تعیین اثر مستقیم و غیرمستقیم و بی اثر بین متغیرهای موجود در نظام علی استفاده می‌شود؛ به این صورت که ابتدا از تمامی متغیرهای مستقل و وابسته، رگرسیون

گرفته می‌شود، پس از آن از بین متغیرهایی که رابطه معناداری نشان می‌دهد، متغیر مربوط به بالاترین Beta به عنوان متغیر وابسته انتخاب می‌شود و سایر متغیرهای معنی‌دار به عنوان متغیر مستقل وارد تحلیل می‌شود:

مدل هویت ملی

جدول شماره ۱۴. تحلیل اثر هویت ملی جوانان

متغیر	همبستگی کل	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر علی	اثر کاذب
تحصیلات جوان - هویت ملی جوان	۰/۱۲	۰/۱۵	-	۰/۱۵	۰/۰۳
عملکرد آموزشی ملی والدین - هویت ملی جوان	۰/۴۹	۰/۲۸	-	۰/۲۸	۰/۲۱
پایبندی ملی والدین - هویت ملی جوان	۰/۵۱	۰/۳۰	۰/۰۴	۰/۳۴	۰/۱۷
ارتباط صمیمی والدین - هویت ملی جوان	۰/۳۳	۰/۱۴	-	۰/۱۴	۰/۱۹
منطقه - هویت ملی جوان	۰/۳۹	۰/۲۷	۰/۰۵	۰/۳۲	۰/۰۷

چنانکه ملاحظه می‌شود منطقه بر هویت ملی جوانان، اثر مستقیم معنادار و

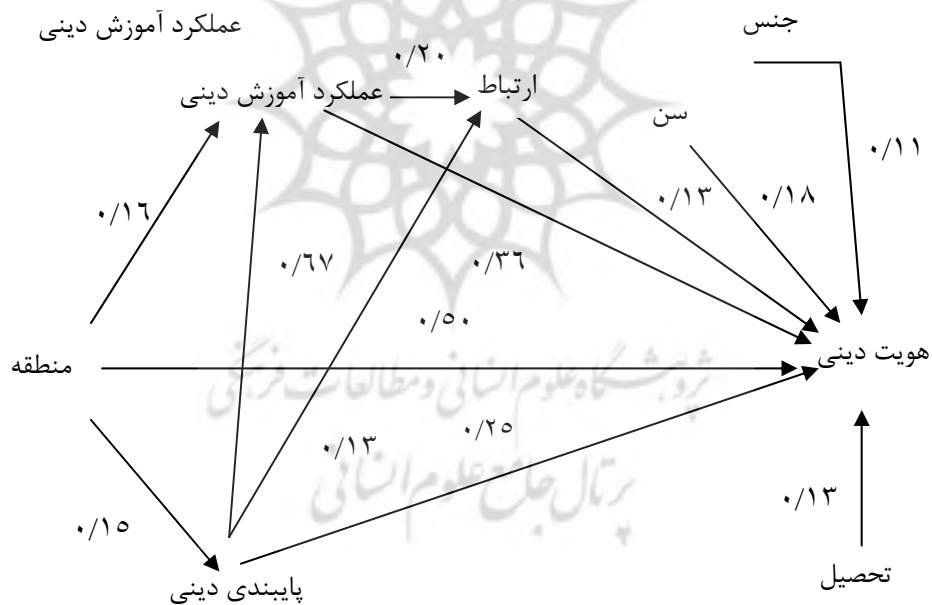
همچنین اثر غیرمستقیم دارد که اثر غیرمستقیم آن از طریق تحصیل (۰/۱۸) و پایبندی ملی والدین (۰/۳۳) نشان داده شده است. میزان همبستگی بین دو متغیر، ۰/۳۹ است که در کل، اثر علی و همبستگی متوسط را نشان می‌دهد.

در خصوص تأثیر عملکرد آموزش ملی والدین بر هویت ملی جوانان این متغیر فاقد اثر غیرمستقیم بوده است و اثر مستقیم آن نیز برابر ۰/۲۸ می‌باشد. همبستگی بین دو متغیر، ۰/۴۹ به دست آمده که نشان می‌دهد در کل همبستگی بین دو متغیر متوسط است.

در رابطه با پایبندی ملی والدین و تأثیر آن بر هویت ملی جوانان، این متغیر دارای اثر مستقیم معنادار و اثر غیرمستقیم می‌باشد که اثر غیرمستقیم آن از طریق ارتباط صمیمی (۰/۱۶) و عملکرد آموزش ملی والدین (۰/۲۷) است و میزان همبستگی بین دو متغیر نیز ۰/۵۱ می‌باشد که در کل همبستگی قوی بین دو متغیر را نشان می‌دهد.

ارتباط صمیمی بر هویت ملی جوانان، اثر مستقیم معنادار و فاقد اثر غیرمستقیم دارد. همانگونه که مشخص است میزان همبستگی بین دو متغیر برابر با ۰/۳۳ است که در کل همبستگی متوسطی را نشان می‌دهد:

مدل هویت دینی

جدول شماره ۱۵. تحلیل اثر هویت دینی جوانان

متغیر	همبستگی کل	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر علی	اثر کاذب
سن - هویت دینی جوان	-۰/۲۴	۰/۱۸	-	۰/۱۸	۰/۰۶
جنس - هویت دینی جوانان	۰/۱۶	۰/۱۱	-	۰/۱۱	۰/۰۵
منطقه - هویت دینی جوان	۰/۴۲	-۰/۵۰	۰/۰۲	۰/۵۲	۰/۱
تحصیلات - هویت دینی جوان	-۰/۱۲	۰/۱۳	-	۰/۱۳	۰/۰۱
ارتباط صمیمی والدین - هویت دینی جوان	۰/۴۸	۰/۱۳	-	۰/۱۳	۰/۳۵
پایبندی والدین - هویت دینی جوان	۰/۶۱	۰/۲۵	۰/۰۸	۰/۳۳	۰/۲۸
عملکرد والدین - هویت دینی جوان	۰/۶۵	۰/۳۶	۰/۲۰	۰/۵۶	۰/۰۹

تأثیر سن جوانان نیز بر هویت دینی اثر مستقیم دارد که میزان همبستگی بین دو متغیر نیز برابر ۰/۲۴ نشان داده شده است که در کل، اثر علی و همبستگی ضعیف را نشان می‌دهد.

منطقه بر هویت دینی اثر مستقیم و غیرمستقیم دارد که اثر غیر مستقیم آن از طریق پایبندی دینی والدین برابر ۰/۱۸ است. میزان همبستگی بین دو متغیر نیز برابر ۰/۲۲ می‌باشد.

تحصیلات بر هویت دینی جوانان، اثر مستقیم و فاقد اثر غیرمستقیم دارد. همانگونه که مشخص است میزان همبستگی بین دو متغیر برابر ۰/۱۲ است که در کل، اثر علی و همبستگی ضعیفی را نشان می‌دهد.

گفتگو با والدین بر هویت دینی جوانان، اثر مستقیم معنادار دارد و فاقد اثر غیرمستقیم است و میزان همبستگی بین دو متغیر نیز برابر ۰/۴۸ است که در کل، اثر علی و همبستگی متوسط را نشان می‌دهد.

پایبندی دینی والدین بر هویت دینی جوانان، اثر مستقیم معنادار و اثر غیرمستقیم دارد که اثر غیرمستقیم آن از ارتباط صمیمی با جوانان (۰/۱۳) و عملکرد دینی والدین (۰/۶۷) است. همانگونه که مشخص است میزان همبستگی بین دو متغیر برابر ۰/۶۱ می‌باشد که در کل، اثر علی و همبستگی قوی را نشان می‌دهد.

عملکرد دینی والدین بر روی هویت دینی جوانان، اثر مستقیم معنادار و اثر غیرمستقیم دارد که اثر غیرمستقیم آن از طریق ارتباط صمیمی با جوان ۰/۲۰ است. میزان همبستگی بین دو متغیر نیز برابر ۰/۶۵ است که در کل، اثر علی و همبستگی قوی بین دو متغیر را نشان می‌دهد.

خلاصه و نتیجه‌گیری

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که خانواده هنوز هم می‌تواند و توانسته به عنوان یک نهاد اولیه و اصلی در جامعه، کارکردهای خاص خود را داشته باشد و برخلاف نظر برخی که عنوان می‌کنند امروزه با توسعه وسایل ارتباط جمعی و گروه‌های ثانویه، خانواده کارکردهای خود را بالاحص در زمینه انتقال ارزش‌ها، هنجارها و ... از دست داده است باید گفت که داده‌ها نشان می‌دهد که والدین هنوز هم می‌توانند نقش مؤثری بر شخصیت و هویت فرد داشته باشند.

در خصوص فرضیه، هویت ملی جوانان با هویت دینی آنان رابطه دارد. نتایج حاصل این فرضیه را تأیید می‌نماید؛ چراکه سطح معنی‌داری ۰/۰۰ بوده و مقدار کندال. تا. بی نیز ۰/۴۵ بوده که ارتباط متوسط میان دو متغیر عنوان شده را نشان می‌دهد و این ارتباط نیز مثبت و مستقیم بوده است؛ یعنی هرچه هویت دینی قوی‌تر باشد، هویت ملی نیز قوی‌تر خواهد بود.

در خصوص رابطه میان متغیرهای فردی با هویت دینی و ملی نتایج به دست آمده به قرار زیر است:

در مورد ارتباط میان هویت دینی و جنس: داده‌های حاصل شده نشان می‌دهد که هویت دینی در میان زنان قوی‌تر از مردان است.

در خصوص رابطه منطقه و هویت ملی و دینی، نتایج حاکی از آن است که بین منطقه و هویت دینی و ملی جوانان ارتباط معنی‌دار وجود دارد که البته این ارتباط منفی و معکوس نشان داده شده است و شدت رابطه با توجه به Eta برای هویت دینی ۰/۴۰ نشان داده شده است و برای هویت ملی جوانان Eta ۰/۲۴ به دست آمده است؛ در واقع داده‌ها بیانگر آن است که در مناطق بالا افراد از هویت دینی و ملی ضعیف‌تری برخوردار هستند؛ درحالی که جوانانی که در مناطق پایین‌تر زندگی می‌کنند، هویت

دینی و ملی آن‌ها در سطح بالاتری قرار دارد.

در مورد فرضیه ارتباط سن و هویت دینی و ملی: نتایج نشان داده است که با افزایش سن هویت دینی کاهش می‌یابد و ارتباط میان این دو متغیر ضعیف و جهت آن نیز منفی و معکوس است؛ ولی در رابطه با ارتباط میان سن و هویت ملی ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد.

در رابطه با ارتباط میان تحصیلات و هویت دینی داده‌ها نشان می‌دهد که میان تحصیلات و هر دو نوع هویت، رابطه معنی‌دار وجود دارد، البته جهت این ارتباط منفی و معکوس نشان داده شده است؛ یعنی با افزایش تحصیلات هویت ملی و دینی کاهش می‌یابد.

در رابطه با فرضیه‌های مرتبط با متغیرهای عملکرد خانواده و هویت دینی و ملی: نتایج گویای آن است که میان پایبندی به مؤلفه‌های هویت ملی و دینی در والدین و هویت ملی و دینی جوانان، رابطه‌ای معنی‌دار وجود دارد و این ارتباط مثبت و مستقیم ارزیابی شده است؛ یعنی هر چه پایبندی والدین به مؤلفه‌های هویت ملی و دینی بیشتر باشد، هویت ملی و دینی جوانان نیز قوی‌تر است.

در رابطه با فرضیه ارتباط عملکرد آموزشی والدین و هویت ملی و دینی جوان، نتایج گویای آن است که هر چه عملکرد آموزشی والدین در زمینه مسائل ملی و دینی بهتر باشد، هویت ملی و دینی جوان نیز قوی‌تر می‌باشد.

داده‌ها نشان می‌دهد که والدینی که ارتباط صمیمی بیشتری با فرزندان دارند به تناسب پایبندی دینی و ملی، فرزندان آن‌ها نیز هویت دینی و ملی بالاتری دارند.

پیشنهادها

از جمله پیشنهادهایی که می‌توان با توجه به یافته‌ها مطرح نمود:

۱. از طریق برنامه‌ریزی‌های ظریف و اصولی بر اسطوره‌ها، شخصیت‌ها و وقایع ملی و دینی بیشتر کار شود و سازمان‌های ذیربط جهت آشنایی خانواده‌ها و جوانان در این رابطه بهتر عمل نمایند؛ چراکه در بسیاری از موارد مشاهده می‌شود که خانواده‌ها یا جوانان با اسطوره‌های ملی و دینی آشنایی نداشته، لذا هیچ نوع تمایلی نیز در زمینه آشنایی بیشتر یا گرایش بدان ندارند.

۲. توصیه می‌شود برنامه‌هایی جهت تقویت افزایش اطلاعات خانواده‌ها در خصوص مسائل جامعه ارائه شود که در نهایت امر، این مسأله منجر به تقویت باورها و گرایش نسل بعدی به مسائل اجتماعی و تقویت هویت اجتماعی آنان خواهد شد.
۳. با توجه به آنکه در مناطق بالا، هویت ملی و دینی در سطح پایین‌تری قرار دارد، بهتر است نهادهایی همچون وزارت فرهنگ و ارشاد، سازمان ملی جوانان، نظام آموزش و پرورش و... برنامه‌ریزی‌های متنوع و جذابی برای جوانان و خانواده‌ای آن‌ها در رابطه با مسائل دینی و ملی طراحی نمایند و زمینه مشارکت خانواده‌ها و جوانان را نیز در این برنامه‌ها فراهم سازند.
۴. در دانشگاه‌ها و مدارس و به طور کلی نهادهای آموزشی واحدهای درسی درباره مسائل دینی و ملی البته نه نظری بلکه عملی طراحی شود و جوانان به شرکت فعال در برنامه‌های کلاسی تشویق شوند.
۵. فرهنگ‌سراهای مناطق می‌توانند در هنگام تعطیلات یا آخر هفته و یا به مناسبت‌های مطرح، برنامه‌هایی را جهت جذب جوانان و خانواده‌ها و آموزش آنان با مسائل دینی و ملی برگزار نمایند.
۶. با توجه به اینکه بعد سیاسی هویت ملی ضعیف‌تر از سایر ابعاد نشان داده شده، دولت با فراهم ساختن زمینه مشارکت جوانان در مسائل ملی و دینی و از طرفی با افزایش مشارکت سیاسی آنان می‌تواند در تقویت احساس، باور و عمل جوانان اقدام نماید.

منابع

- احمدلو، حبیب (۱۳۸۱) بررسی رابطه میزان هویت ملی و قومی در بین جوانان تبریز، (پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی).
- آخوندی، محمدباقر (۱۳۷۶) بررسی هویت ملی و مذهبی جوانان مشهدی و تأثیر روابط اجتماعی بر آن (پایان نامه کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی)، دانشگاه فردوسی مشهد.
- آزاد ارمکی، تقی و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۳) جامعه‌شناسی نسلی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۷۶) نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات سروش.
- اسکید مور، ویلیام (۱۳۷۵) نظریه‌های جامعه‌شناسی تفکری نظری در جامعه‌شناسی، انتشارات تابان.
- آقازاده، حسین (۱۳۷۷) بررسی هویت جمعی در دو زمینه هویت جمعی ملی - محلی و هویت جمعی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی (پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی) تهران.
- پروین لارنس ای (۱۳۷۴) روانشناسی شخصیت (نظریه و تحقیق) ترجمه: محمدجعفر جوادی و پروین کدیور، نشر رسا.
- تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۷۳) درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: نشر مردیز.
- تهرانی، امیر آشفته (۱۳۸۰) جامعه و جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات فرهنگ گستر.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۶۹) نظریه‌های جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات سمت.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱) هویت اجتماعی، ترجمه: تورج یار احمدی، تهران: انتشارات شیرازه.
- رزازی فر، افسر (۱۳۷۶) بررسی مفهوم هویت در میان مردم مشهد با تأکید بر دو عامل عام‌گرایی و عدالت توزیعی.
- رمضانی، مهین (۱۳۸۴) بررسی رابطه بین پابندی والدین به ارزش‌های اجتماعی انقلاب اسلامی و میزان تطبیق فرزندان (دختران) با این ارزش‌ها (پایان نامه کارشناسی ارشد) دانشگاه الزهراء^(س).
- روزن باوم، هایدی (۱۳۶۷) خانواده به منزله ساختاری در مقابل جامعه، ترجمه: محمد صادق مهدوی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- ریتزر، جورج (۱۳۷۹) نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.

- سیف، سوسن (۱۳۶۸) تئوری رشد خانواده، تهران، انتشارات دانشگاه الزهرا.
- شفرز، برنهارد (۱۳۸۳) مبانی جامعه‌شناسی جوانان، ترجمه: کرامت‌الله راسخ، تهران: نشرنی.
- شیخی، محمدتقی (۱۳۸۰) جامعه‌شناسی زنان و خانواده، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- علی‌اکبر (۱۳۸۳) هویت و بحران هویت، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- کوئن، بروس (۱۳۷۶) مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه: دکتر غلام عباس توسلی و رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.
- کوزر، لیوئیس (۱۳۸۳) زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات علمی.
- منادی، مرتضی (۱۳۸۴) تأثیر شیوه‌های فرزندپروری والدین بر شخصیت اجتماعی و فرهنگی جوانان، فصلنامه خانواده و پژوهش سال دوم شماره ۲ تابستان.
- وثوقی، منصور، نیک خلق، علی‌اکبر (۱۳۷۶) مبانی جامعه‌شناسی، تهران: انتشارات خردمند.
- Burke, P (1991) Identity Process and Social Stress. American sociological Review.
- Bolby Nadine (2001) Encountering an American Self: Study Abroad and National Identity. Northern Illinois University.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی